

Leesdidactiek onder de loep: Fabels en feiten over de leesstart

dr. Astrid Geudens,
Expertisecentrum Zorg en Welzijn, Thomas More

Onderzoeksbasis

www.lesinlezen.be

LES IN LEZEN
Effectief leesonderwijs voor het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen

OSO-opdracht "Effectief leesonderwijs in het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen: identificatie en evaluatie van het praktijkmodel 'Lezen op School'"

Rapport Onderzoeklijn 1
Umbrella review van effectief leesonderwijs in het basis- en secundair onderwijs

Dr. Astrid Geudens (Thomas More Hogeschool), Dr. Kirsten Schraeyen (Thomas More Hogeschool), Dr. Kim Bellens (Expertisecentrum voor Effectief Lezen - Thomas More Hogeschool), Dr. Helena Taelman (Odisee Hogeschool) & Maïri Trioen (Universiteit Antwerpen)
Projectmedewerkers

Prof. Dr. Jorik Casteleyn, Prof. Dr. Tom Smits & Prof. Dr. Mathia Simons (Universiteit Antwerpen)
Promotoren

Les in Lezen
Inspiratiegids voor effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs

Karlien Tibout, Pieter Verachert, Astrid Geudens, Maïri Trioen, Kirsten Schraeyen, Kim Bellens, Helena Taelman, Jorik Casteleyn, Mathia Simons, Tom F.A. Smits

Geudens, A., Schraeyen, K., Bellens, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2022). *Les in lezen. Umbrella review van effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Tiebout, K., Verachert, P., Geudens, A., Schraeyen, K., Bellens, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2023). *Les in lezen. Inspiratiegids voor effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Hoe?

primaire studie

meta-analyse / review

“umbrella review les in lezen”

+ een kritische beoordeling van de kwaliteit

Van 385 meta-analyses en reviews naar 95 toonaangevende studies met een minimum van 2500 primaire studies.

Prangende vragen en misverstanden

Wacht ik niet beter met een aanbod rond klanken en letters tot kleuters ‘eraan toe zijn’?

Waarom zou ik nog woorden oefenen als de kinderen kunnen lezen in rijke teksten en boeken? Dat bevordert de leesmotivatie toch niet?

Hoe kan ik werken aan leesbegrip als de kinderen niet eens alle letters kennen?

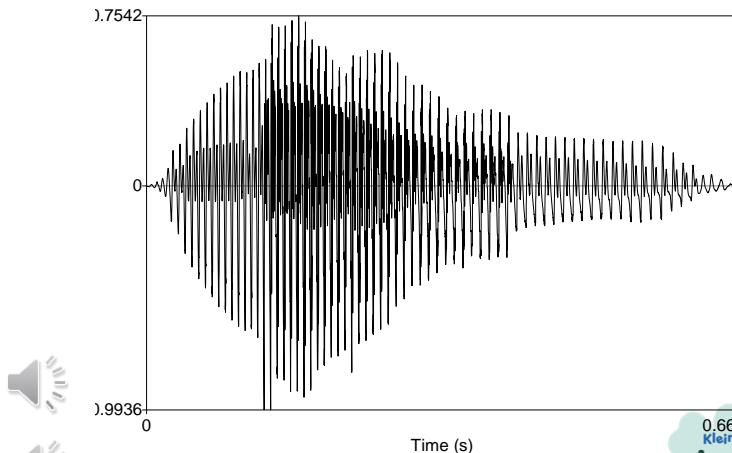
“Wacht ik niet beter met een aanbod rond klanken en letters tot kleuters ‘eraan toe zijn’?”

5

Preventie

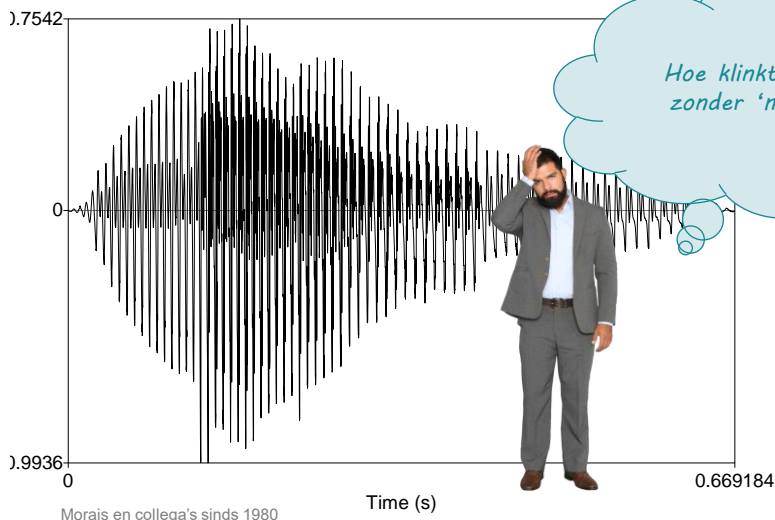
Een expliciet aanbod is nodig!

0.669184
Kleine kinderen
Grote
Kansen

Preventie

Een expliciet aanbod is nodig

Wat bevordert leessucces?

Een doelgericht preventief aanbod op jonge leeftijd

begrijpend lezen

← Interventies gericht op mondelinge taal met extra aandacht voor taalbegrip, woordenschat, woord- en zinsvorming

begrijpend lezen

technisch lezen

← Codegerelateerde vaardigheden, met name letterkennis en fonemisch bewustzijn zijn goede voorspellers

bv. Silverman et al., 2020 in Geudens et al., 2022
bv. January & Klingbeil 2020; Hjetland et al., 2020 in Geudens et al., 2022

“

Start vroeg in de kleuterklas met een expliciet aanbod rond mondelinge taal en woordenschat, tekst- en verhaalbegrip, inzichten in geschreven taal maar dus ook het omgaan met klanken en letters. Zelf komen kinderen hier niet toe.

“Maak van preventie een
evidentie! Elk uitstel is een
gemiste kans”

Good Practice

Klank bewust laten uitspreken en voelen

In de klas van juf Ann, Basisschool Salto

Wat voel je als je /v/ zegt? Zeg maar eens een lange 'vvv'.

Kind: vv

Voel je je bovenste tanden op je onderlip? Blaas maar eens hard en lang.

Kind: vvv

Voel je ook hoe de lucht tussen je lippen door naar buiten stroomt? Voel maar eens met twee vingers aan je lippen.

Kind: vvv Kind voelt met twee vingers (vorm 'v') tegen lippen.

Voel je het nu ook trillen aan je vingers? Je kunt het zelfs voelen trillen tot in je keel.

Kind: vvv Kind voelt met twee vingers aan keel.

Beschrijving uit routine 'rond de letter', 'Dag Pompom', Uitgeverij Zwijsen

v

Je maakt de klank /f/ met je boventanden en onderlip. Dat kun je voelen, maar ook zien in de spiegel of bij jouw buur. Je kunt de klank /f/ lang laten duren. Doe maar eens: fffffff.

Wat voelen we, als we /f/ zeggen? Voel met je hand voor je mond: voelen de kleuters de lucht stromen, net als bij de fietspomp? De lucht ontsnapt tussen de tanden en de lippen.

Mondgymnastiek: we zeggen een /ffffff/ zo lang we kunnen. Wie kan het langst f'en? We pompen samen banden op. Eerst een fietsband (zacht: fffff), dan een autoband (harder: fffffff) en dan een band van een tractor of vrachtwagen (heel hard: fffffff fffffff).

f

Beschrijving uit 'Kaatje Klank' derde kleuterklas, Algoet & Van Severen, 2022

Good Practice

In een rijke geletterde omgeving, vanuit een betekenisvolle context, de klank en lettervorm verkennen

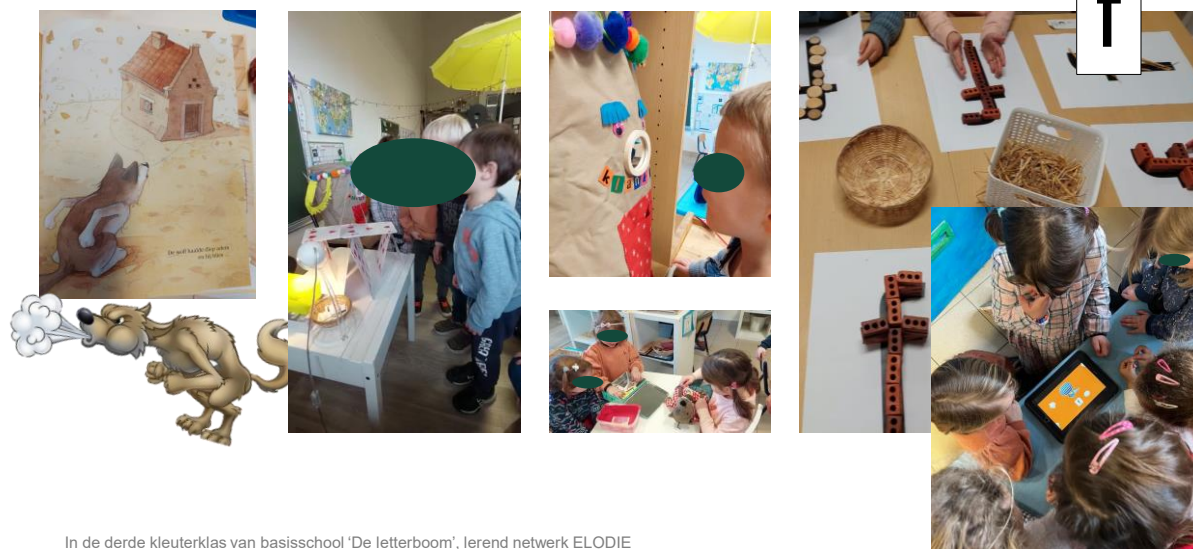
f

Good Practice

Vanuit een betekenisvolle context de klank en lettervorm verkennen

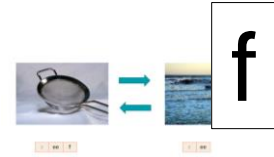
f

In de derde kleuterklas van basisschool 'De letterboom', lerend netwerk ELODIE

Good Practice

Vanuit een betekenisvolle context de klank en letter verkennen en het fonemisch bewustzijn verder stimuleren

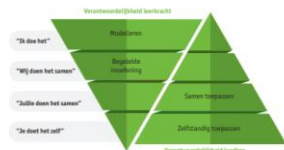

Zelf zoeken in nieuwe woorden

Dooroefenen met fonemisch bewustzijn (bv. weglaten van klank, vervangen van klank)

Alzijdig verkennen van klank en letter (niet enkel medeklinkers, juist ook klinkers en tweetekensklanken)

Klank uitluisteren in aangeboden woorden en fonemisch bewustzijn stimuleren

Geudens et al. 2017, 2018; Geudens & Schraeyen, 2023

Figuur 4. Expliciete instructie en het stap-over-stap doorgeven van verantwoordelijkheid (gebaseerd op Fisher & Frey, 2008)

Good Practice

Hierop doorpakken bij instructie van letters in 1^e leerjaar

e

In de klas van Juf Gerd, Basisschool Reuzepas

Tips voor preventie

FICHE 1

Waarom werk je best al van in de kleuterklas aan de basis van geschreven taal?

Onderwijsthema: Kinderen Lager Secundair

Componenten van leesvaardigheid:

☐ Voorverkennde leesvaardigheden	☐ geluifbaarheid	☐ woordelijke taalvaardigheid
☐ Technisch lezen	☐ niet lezen	☐ oeverloof lezen
☐ Begrijpend lezen		
☐ Algemene leesvaardigheid		
☐ Leesmotiveatie		

Wat vertelt onderzoek?

Duizenden op de vroegste ontwikkelingsstadia van de taal die al vaak worden voorverkennd. Het is dus niet de taal zelf die de basis vormt, maar de kennis van de taal die de basis vormt. Dit kan worden opgevoerd met woord en beeld, maar ook met de kennis van de klanken van de taal. Dit kan worden opgevoerd met woord en beeld, maar ook met de kennis van de klanken van de taal.

Voor een goed begrip: wanneer kinderen begrijpen dat woorden betekenis hebben, maar niet met welke klanken en in welke volgorde, kan het moeilijk zijn om te lezen. Daarom is het belangrijk om kinderen te helpen om de klanken van de taal te begrijpen. Dit kan worden opgevoerd met woord en beeld, maar ook met de kennis van de klanken van de taal.

Klankelementen of fonologische bewustzijn verwijst naar het inzicht in de klankstructuur van taal. Dit kan worden opgevoerd met woord en beeld, maar ook met de kennis van de klanken van de taal. Dit kan worden opgevoerd met woord en beeld, maar ook met de kennis van de klanken van de taal.

heger fonologisch bewustzijn bij jonge kinderen bewijst je bijvoorbeeld door onderzoek naar de relatie tussen klanken en letters. Dit kan worden opgevoerd met woord en beeld, maar ook met de kennis van de klanken van de taal.

Wat is in elk geval een goed idee om kinderen al vroeg met klanken en letters kennis te laten maken. Dit kan worden opgevoerd met woord en beeld, maar ook met de kennis van de klanken van de taal.

De relatie tussen klanken en letters kan worden opgevoerd met woord en beeld, maar ook met de kennis van de klanken van de taal. Dit kan worden opgevoerd met woord en beeld, maar ook met de kennis van de klanken van de taal.

fit-voor-lezen.thomasmore.be

14

ters moeten eerst strategisch inzicht krijgen in de relatie tussen geluiden en letters, en pas daarna kan je hun leren om bijvoorbeeld openRika woorden te spellen, openRika woorden te gebruiken, om niet gekende woorden te spellen of woorden syntactisch te gebruiken.

De krijgen kinderen 'het' op het spellingsysteem van een taal. Dit wordt vaak ook een voorafschot of het fonologisch bewustzijn van kinderen. (Zie ook Fiche 3. Wanneer zijn programma's die worden gebruikt het effectieve principe (phonics programma) niet goede best voor niet lezen?")

Welke praktijktips horen bij dit antwoord?

- Bied expliciet en doordacht materiaal en kunnen aan te zetten op een specifieke manier te ontwikkelen.
 - Geef instructie in interactieve en fonologisch bewustzijn:
 - stop voor stop,
 - via modellering via voorbeeldspelling (toon hoe jij)
 - via uitdaging (doet te onderhouden maar nodig)
 - via alle activiteiten om letters te gebruiken
 - en voorzie bij de activiteiten veel (grove/fine) motoriek
- De oefeningen rond actieve letterkennis en fonologisch bewustzijn:
 - start je in een betekenisvolle context,
 - laat je afwisselen in een (klein) groepje of klas
 - laten kinderen ook experimenteren met 'volgrijp' (lees en kijk of 'aan' schrijven op bordjes met)
 - praktiseren het klankelement van jonge kinderen combineren je met een aanbod van letters,
 - laten kinderen klankelementen uitproberen,
 - schrijven ook aandachtig aan de vorm van de letter
- Start vroeg met dit aanbod, zeker vanaf de tweede klas

Wil je meer weten over dit onderwerp, neem dan contact op met:

- Fonologisch bewustzijn: fundament voor het leren lezen | www.lesinlezen.be
- Maak Kleuters Fit voor Lezen | www.thomasmore.be

Wil je meer weten over het onderliggende onderzoek?

- Goodwin, A. P., & Ahn, S. (2013). A meta-analysis of the effects of phonological awareness instruction on early reading achievement. *Journal of Educational Psychology, 105*, 1-15.
- Plaut, D. C., & McCloskey, J. K. (1993). Developmental effects of phonological awareness on early reading. *Journal of Educational Psychology, 85*, 1-15.
- Shannon, R. D., Johnson, E., Kover, S. L., & Adams, R. K. (2010). Phonological awareness instruction on K-3 students' reading comprehension. *Journal of Educational Psychology, 102*, 1-15.

“Waarom zou ik nog woorden oefenen als de kinderen kunnen lezen in rijke teksten en boeken?”

Technische basis

Weet wat woordspecifieke kennis vraagt

Klankvorm,
uitspraak
(fonologie)

Schrijfwijze
(orthografie)

Betekenis
(semantiek)

Lttrs

letters

Naar Perfetti & Hart (2002); Perfetti (2017): Lexical quality hypothesis; zie Van den Broeck & Geudens, 2016

Zorg voor oefenvormen waarbij je alle details van een woord kan eigen maken!

Werk met bestaande woorden!

Werk preventief aan woordenschat (klankvorm)

Laat spelling het lezen ondersteunen

Klankvorm,
uitspraak
(fonologie)

Schrijfwijze
(orthografie)

Betekenis
(semantiek)

de verdieping

Naar Perfetti & Hart (2002); Perfetti (2017): Lexical quality hypothesis; zie Van den Broeck & Geudens, 2016

Good Practice

Preventie woordenschat

Expliciet toelichten: "Wat is een **verdieping**?"

de verdieping

Expliciet inoefenen: "In mijn gebouw zie ik een **verdieping** want ..."

Klankbewustzijn: "Spring maar mee **ver-die-ping**!"
Hoor je vvvv ook klinken?"

Teken- en knutselhoek: "Heeft jouw huis een **verdieping**?
Hoe ziet die verdieping eruit?"

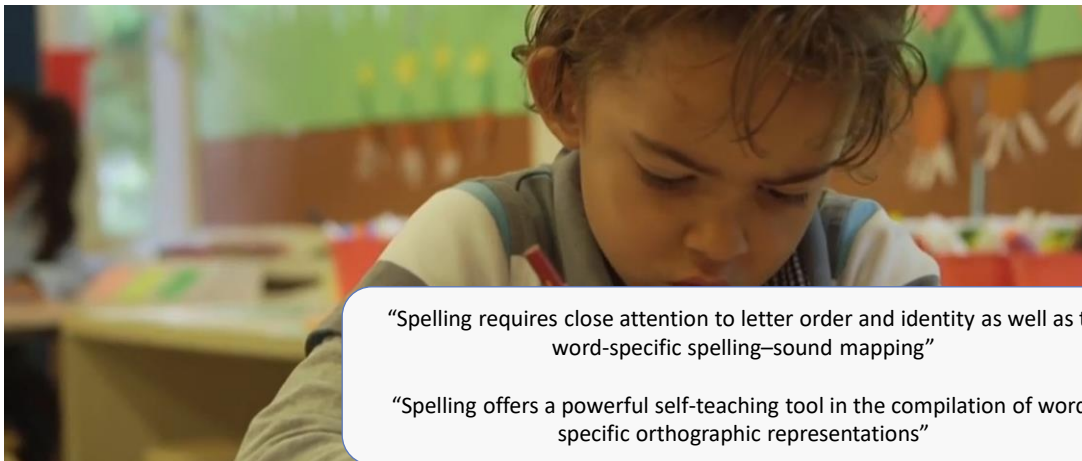
Voorbeeld klaswerking juf Yvonne Schreuder, OBS De Touwladder

Rekenen: "Hoeveel **verdiepingen** heeft jouw huis?"

Technische basis

Laat spelling het lezen ondersteunen

"Spelling requires close attention to letter order and identity as well as to word-specific spelling-sound mapping"

"Spelling offers a powerful self-teaching tool in the compilation of word-specific orthographic representations"

Casteleyn et al., 2022; Geudens et al., 2021; Geudens et al., 2022, zie ook bv. Shahar-Yames & Share, 2008

De kinderen
Grote
Kansen

Wat bevordert leessucces?

Vlot lezen (correct op direct) en spelling

- ← Interventies met vlot hardop lezen van woorden, decoderen
- ← Spelling instructie

bv. January & Klingbeil, 2020; Garcia & Cain, 2014; Shin & McMaster, 2019, Flynn et al., 2019 in Geudens et al., 2022
bv. Graham en Hebert, 2011; Graham & Santangelo, 2014 in Geudens et al., 2022

Leesvaardigheid is een sterkere
voorspeller van leesmotivatie dan
motivatie voor leesvaardigheid.

Vooraf lezen op jonge leeftijd
voorspelt latere motivatie.

Toste et al., 2020 in Geudens et al., 2022; zie bv. ook Van Bergen et al., 2022

Review of Educational Research
June 2020, Vol. 90, No. 3, pp. 429-456
DOI: 10.3102/0034654320919352
Article reuse guidelines: [sagepub.com/journals-permissions](https://www.sagepub.com/journals-permissions)
© 2020 AERA. <http://rer.aera.net>

A Meta-Analytic Review of the Relations Between Motivation and Reading Achievement for K-12 Students

Jessica R. Toste
The University of Texas at Austin
The Meadows Center for Preventing Educational Risk

Lisa Didion
University of Iowa

Peng Peng, Marissa J. Filderman,
and Amanda M. McClelland
The University of Texas at Austin

The purpose of this meta-analytic review was to investigate the relation between motivation and reading achievement among students in kindergarten through 12th grade. A comprehensive search of peer-reviewed published research resulted in 132 articles with 185 independent samples and 1,154 reported effect sizes (Pearson's r). Results of our random-effects meta-regression model indicate a significant, moderate relation between motivation and reading, $r = .22$, $p < .001$. Moderation analyses revealed that the motivation construct being measured influenced the relation between motivation and reading. There were no other significant moderating or interaction effects related to reading domain, sample type, or grade level. Evidence to support the bidirectional nature of the relation between motivation and reading was provided through longitudinal analyses, with findings suggesting that earlier reading is a stronger predictor of later motivation than motivation is of reading. Taken together, the findings from this meta-analysis provide a better understanding of how motivational processes relate to reading performance, which has important implications for developing effective instructional practices and fostering students' active engagement in reading. Theoretical and practical implications of these findings for reading development are discussed.

KEYWORDS: motivation, reading, elementary, secondary, meta-analysis

Technische basis

Zet naast routines met focus op 'automatiseren'
in op routines met focus op 'toepassen'

Lezen van woorden
als voorbereiding op
het lezen van een
tekst

Lezen van tekst
inclusief geoefende
woorden

Toepassen van
leesvaardigheid in
betekenisvolle, zo
rijk mogelijke teksten

Good Practice Opbouw automatiseerlijjn in 1^e leerjaar

beu
beuk
jeuk

neus
heus
heup

reus
reuk
deuk

ik kijk naar de reus in het boek.
heus, in zijn kar zit een deuk.

deuk	jas	zeur
joep	reus	diak
tas	dun	jeuk
hup	map	bus

joep pakt zijn map.
hij doet zijn map in zijn tas.
joep pakt zijn jas.
hij rent met de tas naar de bus.

Alzijdig verkennen vanuit de klank
en klanktekenkoppeling eigen maken

↓

Dooroefenen fonemisch bewustzijn
auditiieve analyse, deletie, additie, substitutie

↓

Alzijdig inoefenen en automatiseren
meteen in steeds wisselende combinaties met bekende letters

↓

Alzijdig herhalen
Alle letters systematisch blijvend herhalen in zowel woorden + zinnen + tekst en zowel bij lezen + spelling

↓

Maximaliseren transfer

↓

Toepassen
van geautomatiseerde leesvaardigheid door vloeiend lezen van teksten

Good Practice Routines met focus op toepassen in 1e leerjaar

De zeester

Een zeester is geen ster maar een dier, een dier dat leeft in de zee.
 Een punt van een zeester noem je een arm.
 Een zeester heeft er vijf.
 Soms raakt een zeester een stuk van een arm kwijt.
 Bij jou zou dat heel veel pijn doen,
 en dan heb jij nog maar één arm.
 Een zeester voelt dat ook wel,
 maar dat stuk arm komt er vanzelf weer aan.

Lag een zeester eens op zijn rug.
 Dan zie je op de arm iets dat lijkt op een nop.
 Het is er niet één.
 Het zijn er heel veel.
 Daarmee kruipt een zeester.
 Ook pakt hij er een krab, vis of slak mee.
 En dan eet de zeester dat dier op.

Op de armen van een zeester zie je veel nopjes.
 Een nopje noem je een zaagrap of een voorje.
 Met die voorjes zuigt de zeester zich vast op een schelp.
 De schelp breekt hij open met zijn armen
 en dan eet de zeester het dierje in de schelp op.

Op het plaatje zie je niet dat de zeester ogen heeft,
 maar op elke arm zit een oog.
 Jij hebt er twee en die zeester heeft er weer vijf.
 Toch ziet een zeester niet zo goed als jij,
 maar hij ziet wel licht en donker.
 Als er een meeuw aankomt, kruipt de zeester snel weg.
 Jij weet vast wel waarom.

Voorbeelden infoteksten Veilig leren lezen Zoem-versie, Uitgeverij Zwijsen

Good Practice

Routines met focus op toepassen met hardop lezen

Doelpunt!

Ilias en ik zijn aan het voetballen op het grasveldje. **Ilias** heeft een grotere bal meegenomen. Het gaat goed. Mijn trapstechniek wordt steeds beter. We doen wie scoort; die moet in het doel staan. Dus elke keer als je gescoord hebt, word jij de doelman. Of de doelvrouw, natuurlijk. We zijn lekker bezig. Als je leest, ben je of mij of Ilias.

Ilias Hup Sam, kom op, schieten.

Ilias Met de neus van je schoen, oen. Je moet met de zijkant schieten. Zo.

Sam Zo?

Ilias steekt zijn duim op. Hij rolt de bal terug. Sam neemt een aanloop en met de zijkant van haar schoen raakt ze de bal. Hij vliegt door de lucht. Langs de handen van Ilias.

Sam Doelpunt! Doelpunt!

Ilias Ja, ja.

Sam Nou mag ik in het doel.

Ilias Je mag niet. Je moet. Ha ha. Nou krijg je ze. Hard!

Sam Laat maar eens zien, mannetje!

Ilias neemt een aanloop. Hij haalt zijn been naar achteren, maar ... hij schiet niet. Sam duikt op de grond. Maar er komt geen bal aan. Als ze ligt, schiet Ilias een zacht balletje over haar heen. Hij ligt dubbel van het lachen.

Ilias Doelpunt! Dat was een makkie. Ha ha ha.

Sam Ha ha, leuk hoor.

Ilias Doelpunt! Doelpunt!

Sam Ja, nou weet ik het wel!

Technische basis

‘Vrij stil lezen’ is een belangrijke aanvulling. Begeleid hardop lezen blijft nodig, het is een én én verhaal.

plaatselijke bieb, samenwerking
www.iedereenleest.be
www.pluizuit.be
www.voorleesweek.be
www.degrotevriendelijkepodcast.nl
www.boekenzoeker.be
www.landvanlezen.nl
www.leesplein.nl
Maar ook!!
www.docAtlas.be
www.studiosesam.be
<https://nik-nak.eu/enz>.

Tips voor leesdidactiek

BOEEL

Fiche 3

Waarom zijn programma's die werken volgens het alfabetische principe (phonics programs) een goede basis voor vlot lezen?

Onderwerpsoort: Kleuter Lager Secundair

Componenten van leesvaardigheid:

☒ Voorbereidende leesvaardigheden	☒ geluisterdheid	☐ mondeling taalvaardigheid
☒ Technisch lezen	☒ vlot lezen	☐ vloeiend lezen
☐ Begrijpend lezen		
☐ Algemene leesvaardigheid		
☐ Leesstrategie		

Wat vertelt onderzoek?

Leesmethodes en interventies die op phonics zijn gebaseerd vertrekken vanuit het idee dat woorden zijn opgebouwd uit klanken die zij van elkaar kan onderscheiden. Als leerkracht leer je je leerlingen daarbij heel expliciet en stap voor stap hoe ze woorden kunnen lezen door de lettertekens (graphemen) op te zetten in hun klankvorm (fonemen) en die klanken vervolgens samen te voegen. Dit helpt de meeste basale grafemen en fonemen wordt ook wel 'het alfabetische principe' genoemd. Naamste dat demonstratie lesproef vlotter wordt, kunnen leerlingen meer en op het lateren dat lezen dan een aanpak die zich baseert op meer woorden en woorden direct herkennen en lezen. Dit phonics gebaseerde leesmethodes en -interventies zetten die vooral in op het expliciet en gestructureerd aanleren van lettertekens, fonemisch bewustzijn en decoderen.

Leesonderwijs dat vertrekt van phonics programma slaagt er beter in om van leerlingen vlotte lezers te maken dan leesonderwijs dat afgaat van andere methodes waarin leerlingen moeten hele woorden lezen zonder aandacht te hebben voor de afzonderlijke letters en klanken. Dit geldt bij uitstek voor leerlingen die moeilijk leren lezen of die een verhoogd risico hebben om leesvaardigheden te ontwikkelen. Als phonics interventies individueel of in kleine groepjes, voldoende intensiteit en lang genoeg worden toegepast, vertrekken ze de technische leesvaardigheid van deze leer-

lingen op een zeer succesvolle manier. De positieve effecten blijven bovendien niet beperkt tot het vlot leren bij jongere kinderen. Ook oudere leerlingen met leesvaardigheden kunnen er hun voordeel mee doen!

De grote waarde van op phonics gebaseerde leesmethodes en -interventies schuilt er vooral in dat ze instructie in lettertekens, fonemisch bewustzijn en decoderen met elkaar combineren en verknippen. Daarvoor hebben ze meer effect op het lateren dat lezen dan een aanpak die zich baseert op meer woorden en woorden direct herkennen en lezen.

18

Welke praktijktips horen bij dit antwoord?

- Het fonemisch bewustzijn stimuleren je best met oefeningen waarin kinderen geproefd worden moeten opzetten in klanken ('auditive analysis') of een klank in een woord moeten weglaten dan wel verplaatsen ('fonemische' en 'fonemische analyse'). De ontbrekking van fonemisch bewustzijn hoeft trouwens niet helemaal voldoende te zijn om te kunnen starten met het leren lezen van letters en woorden. Starten met het leren decoderen van woorden kan het fonemisch bewustzijn nog verder versterken.
- Probeer het werken aan lettertekens, fonemisch bewustzijn en decoderen zoveel mogelijk aan elkaar te verbinden. Bij het fonemisch bewustzijn van leerlingen worden stimuleren terzijde je hen de koppelingen tussen letters en klanken aanleert en hun leert hoe ze eenvoudige woorden kunnen decoderen.

- Leer koppelingen tussen letters en klanken expliciet en systematisch aan. Schenk hierbij ook voldoende aandacht aan de klanken.
- Zet in op de opbouw van woordopbouw kennis door geleerde letters vervuld te oefenen in woorden met andere bekende letters. Zorg ervoor dat dit gebeurt in zoveel mogelijk combinaties.
- Oefen zowel bij lezen als spreken. Zorg ervoor dat je start met oefenen voor rime klanken om ook te oefenen in zinnen en teksten waarbij eerder geleerde woorden aan bod komen.
- Bij het fonemisch bewustzijn verder stimuleren.
 - 'Wat dat met opzetten zoals 'voldoende analyse' (bijvoorbeeld: "Welke klanken hoor je in stem?" en "Welke", het weglaten van klanken (bijvoorbeeld: "Hoe klinkt stem zonder 'r'?" Dan is het niet meer stem maar...").
 - Oefeningen met 'auditive synthesis' (zoals "Welk woord maak je met de klanken 'n-e-n-17'?) helpen minder effectief. De waarde die je nodig hebt om de synthese te maken tussen klanken die je hoort, is van een hele andere aard dan de complexe waarde die je moet maken van klanken samen om een woord te maken.
 - Geef je leerlingen veel kansen om te herhalen en te oefenen aan de hand van effectieve en consistente werkverken (bijvoorbeeld: lezen in duo's of herhaald leren van teksten die zich daartoe goed lenen – denk aan deze tekst of aan teksten over toewijding, die de kans bieden van vol te worden).
 - Bijf monitoren.

Wil je meer weten over dit onderwerp, neem dan hier een kijkje:

- [Een vlot leren \(Thames River \(Shonnonson\) bij\)](#)
- [Fonemisch bewustzijn, fundament voor het leren lezen \(Onderwijskrant\)](#)

Wil je meer weten over het onderliggende onderzoek, kijk dan zeker naar deze studies:

- Dessement, R. S., Martinet, C., de Charbon, A. F., Martini-Williams, B. M., & Aulic, C. (2019). A meta-analysis on the effectiveness of phonics instruction for teaching reading skills to students with intellectual disability. *Educational Research Review*, 26, 50-70.
- Goodall, A. P., & Ains, S. (2013). A meta-analysis of morphological interventions in English: Effects on literacy outcomes for school-age children. *Scientific Studies of Reading*, 17(4), 217-230.
- Martins, G., Sheehan, A., Baddock, N. A., Francis, D. A., Wang, S. C., Johnson, S., Barak, E., Anandakumar, T., Marlow, E., & Castles, A. (2018). Phonics training for English-speaking poor readers. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 11, DOI: 10.1002/14651451.CD106115.pub3.

BOEEL

Tips voor leesdidactiek

BOEEL

Fiche 12

Hoe maak je van vlotte lezers vloeiende lezers?

Onderwerpsoort: Kleuter Lager Secundair

Componenten van leesvaardigheid:

☒ Voorbereidende leesvaardigheden	☒ geluisterdheid	☐ mondeling taalvaardigheid
☒ Technisch lezen	☒ vlot lezen	☐ vloeiend lezen
☐ Begrijpend lezen		
☐ Algemene leesvaardigheid		
☐ Leesstrategie		

Wat vertelt onderzoek?

Bij de start van formele leesonderwijs leren leerlingen om geschreven taal om te zetten in gesproken taal. In het begin ligt de focus op de techniek van het lezen zelf, waarbij de leerlingen leren om 'graphemen' (lettertekens) aan 'fonemen' (klanken) te koppelen. Ze leren woorden decoderen, woorden aflezen en ook zinnen en teksten op tempo lezen. Op dit ogenblik van het proces spreken we van 'vlot lezen'. Een 'vloeiend lezen' spreken we als een leerling een samenhangende tekst nauwkeurig leest, tegen een gepast tempo, en rekening houdt met betekenisvolle woordgroepen en pauzes, intonatie, informatie en kernzin (met de proso-die ken).

Natuurlijk moet een leerling vlot kunnen lezen voordat die vloeiend kan lezen. Het vertakken van geschreven woorden moet in geslotenverband verlopen dat het weinig of geen inspanning meer vraagt. Maar vloeiend lezen moet leerlingen rekening houden met de betekenis van wat ze lezen. Dit betekent krijgen te denken de woorden, maar ook door leestekens, zinsopbouw en de samenhang tussen zinnen. In die zin wordt vloeiend lezen de brug tussen vlot en begrijpend lezen. Er blijft een sterke positieve samenhang te bestaan tussen vloeiend lezen en begrijpend. Leerlingen die een tekst correct, op gepast tempo en met expressie leren lezen, zullen de inhoud van die tekst ook goed moeten begrijpen. Het is echter niet zo dat leerlingen alomteer leerders kunnen hun leesvaardigheid stijgt. Ze leren complexe teksten dan niet rustiger en innoeren meer in informatie.

Als je expliciete instructie in spelling en zinstructuur geeft, heeft dat een positief effect op vloeiend lezen. Ook helpt het om extra tijd te maken voor de onderbrekking van leesvaardigheid en het vloeiend lezen te verbeteren. Dit kan helpen de klas, vloten of na schooltijd. Het geldt vooral voor lezers die een risico op leesproblemen hebben. Oefeningen door het herhaald oefenen van vloeiend lezen ook andere teksten beter kunnen begrijpen is eveneens nog onduidelijk.

36

Welke praktijktips horen bij dit antwoord?

Een fijne manier om in de klas vloeiend lezen te oefenen, is Theaterlezen. Theaterlezen is een vorm van herhaald samenlezen, waarbij twee of meer leerlingen een theaterstuk samen uitspelen voor elkaar. Daarbij nemen de leerlingen een verschillende rol over het verhaal.

Wil je meer weten over dit onderwerp, neem dan hier een kijkje:

- [Welk effect heeft theaterlezen op de ontwikkeling van technische leesvaardigheid? Kennisbank](#)

Wil je meer weten over het onderliggende onderzoek, kijk dan zeker naar deze studies:

- Gartin, R., Raymond, K., Newman-Sanchez, S., Doherty, J., & Zapadni, W. (2020). Meta-analysis of the impact of reading interventions for students in the primary grades. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 13(2), 401-427.
- Kim, S., & Quinn, D. M. (2013). The effects of summer reading on low-income children's literacy achievement from kindergarten to grade 8: A meta-analysis of classroom and home interventions. *Review of Educational Research*, 83(3), 380-431.
- Ludwig, C., Cox, K., & Georgina, G. K. (2019). Are reading interventions for English language learners effective? A meta-analysis. *Journal of Learning Disabilities*, 52(3), 220-231.

BOEEL

37

Tips voor leesdidactiek

LEESDIDACTIEK

Fiche 16

Helpt inzetten op leesmotivatie om betere lezers te maken van kinderen?

Onderwijsniveau: Kinder Lager Secundair

Componenten van leesvaardigheid:

Basiskennis leesvaardigheden taalbeheersing mondelinge taalvaardigheid

Technisch lezen Vlot lezen Vlot en zelfstandig lezen

Begrijpend lezen

Algemeen leesvaardigheid

Leesmotivatie

Wat vertelt onderzoek?

Leesmotivatie is meer dan het leuk vinden om boeken te lezen. De zelfbepalende theorie maakt een onderscheid tussen geïnteresseerde en autonome motivatie. Bij 'geïnteresseerde motivatie' wordt je verplicht om een activiteit uit te voeren omdat je ervoor beloofd wordt (externe verplichting), of omdat je je anders schuldig zou voelen ('interne verplichting'). Bij 'autonome motivatie' voer je een activiteit uit omdat je die nuttig en relevant vindt ('positieve extrinsieke motivatie') of omdat je er plezierig vindt ('intrinsieke motivatie').

In tegenstelling tot wat je misschien zou denken, hangen leesvaardigheid en intrinsieke leesmotivatie (leesplezier) dus in belangrijke mate met elkaar samen. Zelfs als je goed leest, leest dus niet per definitie graag. En ook iemand die graag leest is daarom niet per se een goede lezer. Daarnaast hebben interventies die actief op leesmotivatie inzetten, geen significante impact op de intrinsieke motivatie van leerlingen, maar wel op de positieve extrinsieke leesmotivatie waarbij ze overtuigd raken van het persoonlijke belang van lezen. Verder leert onderzoek ons dat vooral lezen op jonge leeftijd intrinsieke leesmotivatie oproept, maar dat de relatie andersom veel minder sterk is.

Hoe zet je in op extrinsieke leesmotivatie? Je past het ABC-principe toe, waarbij je op drie basisdelen van de leerlingen focust, namelijk autonomie, verbondenheid en competentie. Succesvolle interventies met een focus op leesmotivatie geven de leerlingen de kans om zelfstandig te lezen.

makten (autonomie - bijvoorbeeld leerlingen zelf boeken kiezen kiezen uit een selectie), creëren opportuurniteiten zodat leerlingen kunnen samenwerken (verbondenheid - bijvoorbeeld leerlingen samen een tekst laten bespreken) en geven leerlingen het gevoel dat ze behoren zijn om zinvolle resultaten te halen door hun uitdagingen op te lossen en elkaar te helpen (competentie - bijvoorbeeld de leerinhoud opdelen in tussentapjes die voor leerlingen haalbaar zijn).

Dit onderzoek bevestigde 95 meta-analyses en systematische reviews tussen 2010 en 2021. Daaruit blijkt dat succesvolle interventies met een focus op leesmotivatie een effect hebben op extrinsieke leesmotivatie, maar niet op intrinsieke motivatie. Bovendien geven deze interventies expliciete instructie in de andere componenten van leesvaardigheid, waardoor een niet-les-leren effect van het inzetten op leesmotivatie is. Leerlingen motiveren om meer te lezen leidt dus niet ertoe dat het beter leeren, als niet voldoende is aan de andere voorwaarden van effectief lesgeven.

LEESDIDACTIEK

Maar een studie uit 2023 doet een wel positieve impact op extrinsieke en intrinsieke leesmotivatie, en zelfs op leesbegrip. Dit effect geldt als je op de drie basisdelen van het ABC-principe tegelijkertijd inzet, en vooral bij leerlingen uit het lager onderwijs. Toch betrekken de auteurs van deze studie dat een focus op leesmotivatie niet voldoende voor effectief lesgeven is. Het valt namelijk op dat de interventies uit hun studie in een klein aantal opgenomen werden waar al met aandacht naar effectief lesgeven werd gegaan, of dat ze activiteiten organiseren die een voorbeeld zijn van kwalitatief hoogwaardig (bijvoorbeeld taalontwikkelingsactiviteiten, effectief gebruik van leesstrategieën). Als je dus de leesmotivatie en de leesvaardigheid van leerlingen wilt verbeteren, zijn een gezellig schoolklimaat en een sterk uitgebalanceerd schoolboek belangrijk, maar samen genoeg niet voldoende. Je moet ook actief inzetten op kwalitatief lesgeven!

Welke praktijktips horen bij dit aanbod?

- Als je de leesvaardigheid en de leesmotivatie van kinderen wilt verbeteren, gaaf dan in de eerste plaats goed lesgeven. De leesvaardigheid van leerlingen kan niet groter worden enkel in te zetten op leesmotivatie.
- Praktijk de aandacht van de leerlingen door teksten te geven die bij hun niveau van leesvaardigheid aansluiten (of die het het meest uitdagend zijn voor hen) of door leesopdrachten te ontwikkelen die een connectie met de huidige wereld hebben.
- Zet in op thematisch lesgeven. Werk tegelijkertijd aan leesbegrip en kennisopbouw door brede, domeinoverschrijvende thema's.
- Verzekert een betekenisvolle context en maak gebruik van authenticiteit, rijke teksten. Voorzie een breed scala aan teksten en tekstensoorten. Het bereikt zowel fictie- als non-fictie teksten (en dan met alleen krantenartikelen, maar ook teksten uit de media en natuurwetenschappelijk). Gebruik teksten die bij de belevingswereld van de leerlingen aansluiten, maar zet ook in op teksten die leerlingen met introducties in nieuwe kennis of andere achtergrond.
- Laat leerlingen de teksten cognitief actief verwerken.
 - Voor taalontwikkelingsdoelen over teksten met de leerlingen. Start daarbij vanuit een prikkelende (leider) vraag. Dit soort prikkelende vragen zorgt ervoor dat leerlingen dit krijgen om het antwoord te gaan zoeken in een tekst. Bovendien vinden leerlingen het antwoord op zo'n prikkelende vraag niet door slechts een stukje van de tekst te lezen, maar moeten ze de hele tekst lezen om een antwoord te vinden. Wanneer je dit leert met leerlingen in interactie gaat over de tekst, komen ze tot dieper taalbegrip. De leren daarbij om de mening van anderen te interpreteren in hun eigen kennis. Lezen met leesproblemen proficiën van taalgerichte gesprekken doorzet tot de mening van andere lezers en die kunnen gebruiken om hun eigen mening bij te stellen.
 - Combineer lezen met schrijven. (Lees ook fiche 10 'Wat schrijven je leerlingen helpen om betere lezers te worden?')

Lezen op woordniveau is van belang om woordspecifieke kennis op te bouwen. Dat red je niet alleen met het lezen van teksten. Ook spelling ondersteunt daarbij. Uiteraard doe je dit vanaf dag 1 in een betekenisvolle context en zet je in op tekstlezen, ook hardop. Stil vrij lezen in een rijke leesomgeving is een belangrijke aanvulling!

“Verrijk je kennis over hoe leren lezen gaat. Dat helpt je in de opbouw van je aanpak en curriculum.”

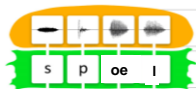

Wat vraagt lezen?

Lezen vraagt meer dan 'een leeslesje'

"Er was eens"

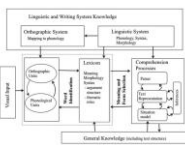
spoel

Ze stootte zich en de spoel viel naar beneden.
 viel << vallen

Ze stootte zich en de spoel viel naar beneden.
 het is de spoel die valt

Gebaseerd op het 'Reading Systems Framework', Perfetti & Stafura (2014)

kennis van het schrift- en taalsysteem

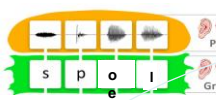
omzetten letters > klanken

lexicon

begripsprocessen

"Er was eens"

spoel

/spoel/

Ze stootte zich en de spoel viel naar beneden.
 Morfologie: viel << vallen

Ze stootte zich en de spoel viel naar beneden.
 Grammatica: het is de spoel die valt

kennis over teksten

kennis van de wereld

Gebaseerd op het 'Reading Systems Framework', Perfetti & Stafura (2014)

Stafura & Perfetti, 2017, p. 11

Wat bevordert leessucces?

Combineren van verschillende leescomponenten werkt!

← Combineren van verschillende leescomponenten in de instructie

begrijpend lezen

technisch lezen

bv. Gersten et al., 2020; Ludwig et al. 2019; Graham et al., 2017 in Geudens et al., 2022

“

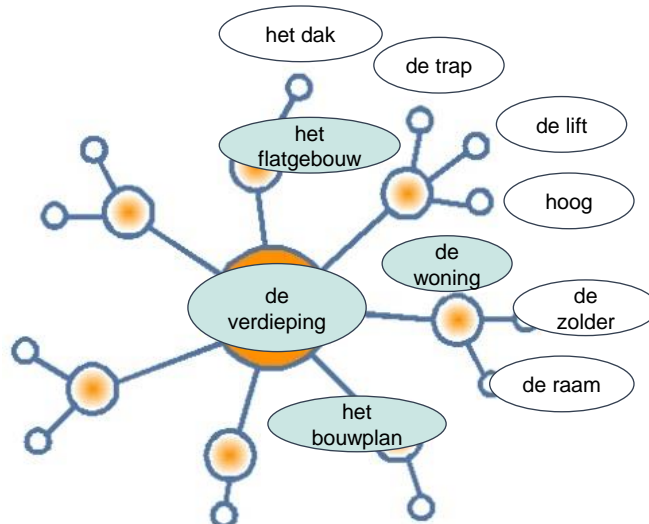
Besef dat leren lezen niet zal lukken in een leesles en schenk aandacht aan belangrijke vaardigheden en kennis die zowel technisch lezen, leesbegrip als motivatie versterken.

“Integreer verschillende leescomponenten in je aanbod voor de leesstart”

Verrijk kennis, woorden en taal

Bouw netwerken uit van woorden en kennis

Tips voor leesdidactiek

Fiche 15
Wat is het belang van achtergrondkennis om goed te kunnen lezen?

Onderzoektoets: Minder lager evenveel meer

Componenten van leesvaardigheid:

☐ Verstaanderde leesvaardigheden	☐ Spreektaal	☐ Mondelinge taalvaardigheid
☐ Technisch lezen	☐ Stil lezen	☐ Aloud lezen
☐ Begrijpende lezen		
☐ Algemene leesvaardigheid		
☐ Leersituatie		

Wat vertelt onderzoek?

Over fundamentele elementen van leesvaardigheid beschikken (zoals fonetisch bewustzijn, kennis van klank-klank- koppelingen, en decoderen- en spellingvaardigheden) is noodzakelijk, maar niet voldoende voor leerlingen om vaardig te worden. Sterke kennis kunnen niet enkel worden gecodeerd, maar begrijpen ook wat ze lezen in een tekst. Alleen 'de gebruikte woordenschat begrijpen' is daarom niet voldoende. Als leerer moet je het niet alleen weten, maar ook begrijpen. De schrijver rekent op de achtergrondkennis van de leerer om die impliciete informatie te vullen. Dit tekent een diep begrip te kunnen maken leerlingen dus niet alleen over de taalgebruikswaardigheid beschikken, maar moeten ze ook opgebouwd kennis opbouwen: zowel algemene kennis over de wereld, de natuur en de maatschappij als (vak)specifieke kennis van domeinen.

Welke praktijktips horen bij dit antwoord?

- Lees over een langere periode meerdere teksten over hetzelfde thema. Als teksten in verschillende domeinen of velden gebouwd een aantal velden voor hetzelfde onderwerp gaan, breiden de kennisdomein's van alle leerlingen uit. Nieuwe kennis komt op die manier maximaal terug waardoor die zich stabiel in het langtermeingeheugen vestigt. Klein bijvoorbeeld teksten die aansluiten bij een bezek een een museum, het vervoer, mens en maatschappij, de natuur... Daarbij die uitgebreide achtergrondkennis onder ook andere sterke lezers zich voldoende competent om met complexe teksten aan de slag te gaan.

- Blijf een cyclische benadering van het curriculum aan, waarbij dezelfde thema's steeds terugkomen, maar telkens digressiepunten toevoegen. Dit doet zorgt ervoor dat kennis beter blijft hangen. De Amerikaanse campagne Knowledge Matters formuleert de volgende tips:
 - Laat taal en kennis opbouwen hand in hand gaan:
 - Start al vanaf de kleuterleeftijd met kennisrijke inhoud.
 - Vergeet de woordenschat. Dat gebeurt via expliciete instructie, maar daarnaast ook door veel kennis te bieden om nieuwe woorden tegen te komen. Die kennis blijf je via teksten, maar ook via gesprekken waarbij je leerlingen hun kennis en de context laat gebruiken om de betekenis van die nieuwe woorden of te linken. Dit in op taaldidactische teksten. (Lees ook Fiche 4 'Hoe moet je serie samenstellen van voorleesmomenten?').
 - Creëer context en de teksten kennis op te bouwen:
 - Zet in op interactief voorlezen en goed op toegang tot teksten die je leerlingen wellicht nog niet zelf kunnen lezen. Op die manier verrijkt je hun taalbeeld. De kracht van interactief voorlezen stapt niet aan het einde van de schooltijd. Interactief voorlezen kan tot ver in de vakantieperiode (en ook nog daarna) tot kennisopbouw leiden. (Lees ook Fiche 2 'Waarom zou je voorlezen aan je leerlingen?'). Combineer al vroeg technisch leeren, tekstbegrip en kennisopbouw.
 - Maak gebruik van voorbeelden, expliciete instructie en modellen om de meest effectieve strategieën rond begrijpende lezen aan te brengen. (Lees ook Fiche 14 'Wat is de plaats van leestacties binnen begrijpende leeraanpak?').
 - Schep voorwaarden die het opbouwen van kennis kunnen bevorderen:
 - Praktijk je leerlingen door leeren te koppelen aan kennis opbouwen, interpreteren en delen met anderen (bijvoorbeeld: door een presentatie te geven, een tekst of brief te schrijven, een interview te houden...). (Lees ook Fiche 10 'Hoe schrijven je leerlingen teksten om kennis over te brengen?').
 - Maak gebruik van achtergrondkennis, relevante, relevante, relevante. Voorzie een breed scala aan teksten en teksten. Dat betekent zowel fictie als non-fictie teksten (en dan niet alleen krantenartikelen, maar ook teksten uit de sociale en natuurwetenschappen). Selecteer teksten die bij de leefwereld van de leerlingen aansluiten, maar ook teksten die leerlingen niet introduceren in nieuwe kennis of andere achtergronden.

Welke praktijkvoorbeelden horen bij dit antwoord?

- [Verbreiden vanuit relevante thema's met verschillende mediaformaten \(Fiche Taalrijke teksten\) | Vakwetenschap](#)

Wil je meer weten over dit onderwerp, neem dan hier een kijkje:

- [Hoe krijg je kinderen aan het lezen? | Rapport 121 met Martin Buitman](#)
- [Nieuw werk in vakoverstijpende leeractiviteiten en kennisopbouw | Lezen in het primaire onderwijs](#)
- [Kennis van de wereld in de vakoverstijpende leeractiviteiten](#)
- [Link naar Kennis in de Literaire Samenleving | Kennisrijke Teksten Campaign](#)

Wil je meer weten over het onderliggende onderzoek, kijk dan zeker naar deze studies:

- Hall, C., Roberts, G., D., Che, E., McCloskey, V., Carroll, M., & Vaughn, S. (2016). Reading Instruction for English learners in the middle grades: A meta-analysis. *Educational Psycholgy Review*, 29(4), 763-794.
- Kling, K., & Kucenas, K. (2021). *Psychology Interventions for Young Bilingual Children: A Systematic Review of Experimental and Quasi-Experimental Studies*. *Topics in Early Childhood Special Education*, 0271124112027625.
- Silverman, K. D., Johnson, E., Kanan, K., & Khanna, S. (2020). Beyond decoding: A meta-analysis of the effects of language comprehension interventions on K-4 students' language and literacy outcomes. *Reading Research Quarterly*, 50, S207-S223.

Good Practice

Creëer een anker, een **kennis- en woordnetwerk** om te werken aan vooropgestelde taaldoelen, in samenhang met elkaar

Voorbeelden werken met een anker bij juf Gerd, basisschool 'De Reuzepas'

Good Practice

Creëer een anker, een **kennis- en woordnetwerk** dat leerlingen gedurende een aantal weken als groep uitdaagt, relevante kennis via verschillende invalshoeken inbrengt, met veel rijke taal, teksten, verhalen, activiteiten waarmee je werkt aan de vooropgestelde taaldoelen

WO 1 o.m.

Planten en dieren

- Kenmerken
- Omgeving
- Groei en ontwikkeling

Natuurverschijnselen:

- Vorm van de maan
- Verandering van de schaduw van een object over de dag
- Stand van de zon op momenten van de dag ...

Het is dag en je gaat naar school.
 Vaak is het dan al licht.
 Je kunt de straat goed zien.
 Dan hoeft de lamp van jouw fiets niet aan.

Schijnt de zon en is er geen wolkje te zien?
 Dan is het heel licht.
 Het licht van de zon is erg scherp.
 Kijk er maar niet in.

Is de zon hier echt weg?
 Nee, er zit een wolk voor.
 En jij ziet de zon niet,
 maar wel het licht van de zon.
 Dat is erg sterk.
 Het schijnt zo door de wolk heen.
 Er is dus nog wel daglicht.

De nacht komt er weer aan.
 En wat doet de zon hier?
 Neemt de zon een duik in de zee?
 Wat denk jij?

Verwerking Geudens, 2023 op basis van o.a. STARI, Kim et al., 2017; voor belang van achtergrondkennis zie ook Grissmer et al., 2023

Good Practice

Bouw hierop verder in de volgende jaren

WO 3-4 o.m.

Planten en dieren

- Onderscheiden in de omgeving en indelen in soort
- Gedaanteveranderingen bij bepaalde soorten
- ...

Natuurverschijnselen:

- Verband zonnestand en schaduwlengte
- Beweging aarde t.o.v. zon
- Ontstaan dag en nacht
- Daglengte zomer en winter

Verwerking Geudens, 2023 op basis van o.a. STARI, Kim et al., 2017; voor belang van achtergrondkennis zie ook Grissmer et al., 2023

Good Practice

Bouw hierop verder in de volgende jaren

DE MAAN DRIJFT WEG

Van alle hemellichamen staat de maan het dichtst bij de aarde. Maar de afstand wordt wel steeds groter. De maan drijft langzaam weg van de aarde, met een snelheid van ongeveer 4 centimeter per jaar. Echt waar.

De maan draait om de aarde. Dat weet iedereen. Maar de baan van de maan is geen perfecte cirkel. Het is een ellips – een cirkel die een heel klein beetje uitgerekt is. De afstand tussen de aarde en de maan is dan ook niet altijd precies gelijk. Soms staat de maan dichtbij: zo'n 363.000 kilometer. Een andere keer is hij een stuk verder van ons verwijderd: ongeveer 405.000 kilometer.

De gemiddelde afstand van de maan is 384.400 kilometer. Maar zelfs dat gemiddelde is niet constant. De baan van de maan wordt namelijk langzaam maar zeker groter. De gemiddelde afstand van de maan wordt daardoor ook steeds groter. De maan drijft dus weg van de aarde. Dat gebeurt ongeveer met dezelfde snelheid als waarmee je nagels groeien: 4 centimeter per jaar.

In een mensenleven merk je er natuurlijk niks van. Over honderd jaar staat de maan gemiddeld 4 meter verder van de aarde dan nu. Maar als je een paar honderd miljoen jaar wacht, is er wel flink wat veranderd. De maan staat dan gemiddeld 20.000 kilometer verder weg. Dat verschil zouden we goed kunnen zien. In de verre toekomst is er nooit meer een totale zonsverduistering zichtbaar op aarde, want dan is de maan te klein om de zon helemaal af te dekken (zie pagina 40).

Dat de maan langzaam van de aarde weg drijft, komt door eb en vloed. Eb en vloed – laag water en hoog water – ontstaan door de zwaartekracht van de maan. De maan trekt het water van zeeën en oceanen een beetje naar zich toe. Maar door al dat bewegende water wordt de draaisnelheid van de aarde een beetje afgeremd. En doordat de aarde steeds langzamer rond gaat draaien, drijft de maan langzaam weg.

Als de maan in de toekomst steeds verder weg komt te staan, stond hij in het verleden natuurlijk dichterbij. En als de aarde in de toekomst steeds langzamer ronddraait, draaide hij in het verleden natuurlijk sneller. Dus als je met een tijdmachine een paar miljard jaar terugreist in de tijd, zie je een enorme maan aan de hemel. Misschien duurt één dag dan maar tien uur. Ongelooflijk naar. Maar echt waar.

De gemiddelde afstand van de maan is 384.400 kilometer

'De maan drijft weg', uit: 'Ongelooflijk Waar. Onvoorstelbare ruimtewetjes'. van Geert Schilling, zie rijketeksten.org

“

Borg het automatiseren maar werk ook met ankers waarin activiteiten samenhangen en boeiende en uitdagende thema's kennis en woordenschat vergroten. Geef leerlingen haakjes voor leesbegrip.

“Bouw kennis- en woordnetwerken uit waarbij leerlingen meteen ervaren dat lezen ertoe doet”

Kleine kinderen
Grote
Kansen

“Hoe kan je werken aan leesbegrip met ‘rijke teksten’ als de leerlingen niet eens alle letters kennen?”

Verrijk kennis, taal en woorden

Kwaliteit van teksten

Taalkundige samenhang

- Rijk taalgebruik en zinsbouw
- Verwijswoorden en verbindingswoorden
- Kansen voor woordenschatontwikkeling

Inhoudelijke samenhang

- Uitdagend onderwerp
- Sterke conceptuele verbanden

Andere kenmerken

- Herkenbare structuur
- Functioneel gebruik illustraties
- Behoorlijke lengte en technisch leesbaar

Zie ook Aarnoutse, 2023

taal: **rijkeTeksten** www.rijketeksten.org

Wat zijn rijke teksten? Waarom werken niet rijke teksten? Ziek een rijke tekst

Wat zijn rijke teksten?

Rijke teksten zijn authentieke teksten over **levenswijze, herkenbare thema's**. Ze hebben een duidelijke structuur, origineel taalgebruik en een goede woordenschat. In de tekst komen zowel frequent als minder frequent gebruikte woorden voor. Er staat **afgeleid** en **verbindingswoorden** tussen de zinnen, en de verschillende zinnen en hoofdzinnen van de tekst worden inhoudelijk aan elkaar gekoppeld.

De inhoud van een rijke tekst is **geïntegreerd** en handelt over een **levens-, werk- of leerthema** (familie, vriendschap, vrede, oorlog, rechten, water) dat de lezer aanspreekt bij de belevingswereld van leerlingen én bij wat relevant is voor jouw lessen.

Wat 'maken' rijke teksten?

In een rijke tekst **maakt de auteur de interesse** van de lezer voor vragen op te maken, **verklaringen** te zoeken en **inzicht** (bij oplossingen) te krijgen. De illustraties die de tekst helpen om de tekst te begrijpen. Een rijke tekst maakt de lezer nieuwsgierig om de inhoud te gaan ontdekken: de auteur gebruikt de lezer als met wie het **willen** **verleiden**. Ook kunnen rijke teksten de lezer aanspreken om iets te doen, om **actie** te ondernemen. Ze hebben een inhoud die je op verschillende manieren kan interpreteren en vragen van de lezer een ingangspunt om daar te ontdekken hoe de auteur de lezer **leiden**, **verleiden** en **acties** van de lezer **leiden**.

Waar vind je rijke teksten?

Rijke teksten zijn overal - en vind je in verschillende bronnen. Die bron kan een **non-fictie** tekst zijn, zoals:

- een artikel of een tijdschrift of boek,
- een website,
- een video.

Met ook een **fictie** tekst, zoals:

- een knipsel of paginablad,
- een foto,
- een geluid,
- een verbandsinformatieve tekst, waarin non-fictie verband wordt gemaakt.

Rijke teksten vs. verarmde teksten

Leerlingen komen soms in contact met **verarmde teksten** die simpel of overmatig zijn voor een niveau of taalniveau. Die zijn bijvoorbeeld geschreven met een **verarmde** taal. Ze hebben een eenvoudige structuur of het behouden van de structuur voor rijke, waardoor de **verarmde** kunnen overkomen.

Maar door het gebruik van rijke teksten zijn deze bronnen vaak juist **makkelijker te begrijpen** voor leerlingen: omdat zij taal en woordgebruik beter begrijpen. Omdat de leerlingen interesse zelf de verhalen willen lezen. Dat zorgt ervoor dat hun **werkgeheugen** **verleiden** raakt, wat hun leesbegrip **verleiden** kan zijn. Zo kunnen leerlingen die geschreven zijn voor leerlingen die moeite hebben met lezen soms hun taal **leiden**.

Good Practice

1. STAP 1: Schenk binnen het anker veel aandacht aan voorlezen uit rijke teksten en zelf lezen in teksten die het aanbod volgen. Fictie en non-fictie.

<p>WO</p> <p>Planten en dieren</p> <ul style="list-style-type: none">• Kenmerken• Omgeving• Groei en ontwikkeling <p>Natuurverschijnselen:</p> <ul style="list-style-type: none">• Vorm van de maan• Verandering van de schaduw van een object over de dag• Stand van de zon op momenten van de dag	
---	--

Verwerking Geudens, 2021 & Schraeyen, 2021 op basis van o.a. STARI, Kim et al., 2017

Good Practice

2. STAP 2: Bepaal je doel en selecteer een tekst vanuit het anker

naar de maan

daan vaart op zee.
hij is de man met de pet.

pim is er ook.
pim vist met een net.

pim en daan.
dat zijn er twee.

daan vaart.
en pim vaart mee.

waar vaart die boot naartoe?
waarheen vaart pim met daan?

pim vaart met daan.
met daan naar de maan.

een reis naar de maan?
dat is te ver.

de maan is daar!

dan zijn we er.

© uit leesboek 'Veilig leren lezen, kim-versie', Uitgeverij Zwijsen

Good Practice

3. STAP 3: Herhaal vlot lezen met aandacht voor morfologie / woordvorming
Herhaal vloeiend lezen met aandacht voor intonatie en expressie
Herhaal relevante woordenschat als preteaching op de tekst

VOOR

- oefenen woorden met medeklinkerclusters (bv. *vaart*)
- aandacht schenken aan morfologie (bv. *varen* > *vaart*)
- woordenschat herhalen (bv. concept *de schaduw*) of uitlichten vanuit betekenisvolle context

Good Practice

4. STAP 4: Deel een leesdoel en maak afspraken rond vloeiend lezen

VOOR

- stellen van prikkelende vraag vooraf
- oproepen voorkennis
- afspraken maken rond vloeiend lezen

naar de maan

daan vaart op zee.
hij is de man met de pet.

pim is er ook.
pim vist met een net.

pim en daan.
dat zijn er twee.

daan vaart.
en pim vaart mee.

waar vaart die boot naartoe?
waarheen vaart pim met daan?

pim vaart met daan.
met daan naar de maan.

een reis naar de maan?
dat is te ver.

de maan is daar!

dan zijn we er.

Good Practice

5. STAP 5: Modelleer hoe je de tekst aanpakt

TIJDENS

- wijzen op afspraken vloeiend lezen
- modelleren hardop denken
- koorlezen functioneel inzetten
- zelf doorlezen

naar de maan

daan vaart op zee.
hij is de man met de pet.

pim is er ook.
pim vist met een net.

pim en daan.
dat zijn er twee.

daan vaart.
en pim vaart mee.

waar vaart die boot naartoe?
waarheen vaart pim met daan?

pim vaart met daan.
met daan naar de maan.

een reis naar de maan?
dat is te ver.

de maan is daar!

dan zijn we er.

5

“Begrijpend lezen is denken
terwijl je leest”

Cor Aarnoutse

Welke strategieën (niet als doel op zich!) meest
werkzaam bij oudere lezers?

- Stellen van leesdoelen bij tekst
- Inzicht geven in tekststructuur (infotekst)
- Leren maken van inferenties
- Leren samenvatten
- Zelfmonitoring leren toepassen

Geudens et al., 2022

Good Practice

6. STAP 6: Integreer een gesprek, maak de transfer en 'verleng'

NA

- terugkomen op de vraag
- doorvragen
- transfer maken naar andere lessen
- schrijftaak koppelen
- verrijken met andere teksten

naar de maan

daan vaart op zee.
hij is de man met de pet.

pim is er ook.
pim vist met een net.

pim en daan.
dat zijn er twee.

daan vaart.
en pim vaart mee.

waar vaart die boot naartoe?
waarheen vaart pim met daan?

pim vaart met daan.
met daan naar de maan.

een reis naar de maan?
dat is te ver.

de maan is daar!

dan zijn we er.

5

Good Practice

6. STAP 6: Integreer een gesprek, maak de transfer en 'verleng'

plaatselijke bieb, samenwerking
www.iedereenleest.be
www.pluizuit.be
www.voorleesweek.be
www.degrotevriendelijkepodcast.nl
www.boekenzoeker.be
www.landvanlezen.nl
www.leesplein.nl
Maar ook!!
www.docAtlas.be
www.studiosesam.be
<https://nik-nak.eu/enz>

Good Practice

<p>VOOR →</p>	<ul style="list-style-type: none"> • stellen van prikkelende vragen • oproepen voorkennis • afspraken vloeiend lezen 	<p>Oefenkansen voor TECHNISCH lezen (voor – koor – zelf), eventueel preteaching woorden</p>	
<p>TIJDENS →</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wijzen op afspraken • modelleren hardop denken • koorlezen functioneel inzetten • zelf doorlezen 	<p>In de week leggen van aanpakgedrag teksten BEGRIJPEND lezen</p>	
<p>NA →</p>	<ul style="list-style-type: none"> • terugkomen op de vraag • doorvragen • transfer maken naar andere teksten • verrijken met andere teksten • schrijftaak koppelen 	<p>Kansen voor TRANSFER bijv. bij wereldoriëntatie en opbouwen van kennis rondom het thema via VRIJ LEZEN</p>	

Verrijk kennis, woorden en taal

Laat schrijven het lezen 'verlengen'

bv. begin, midden, eind in fictie
 bv. wie, wat, wat, waar in fictie
 bv. categoriseren in non-fictie
 bv. probleem-oplossing, oorzaak-gevolg

bv. antwoorden op leesvraag in non-fictie omcirkelen
 bv. onbekende woorden onderstrepen
 bv. korte notities maken

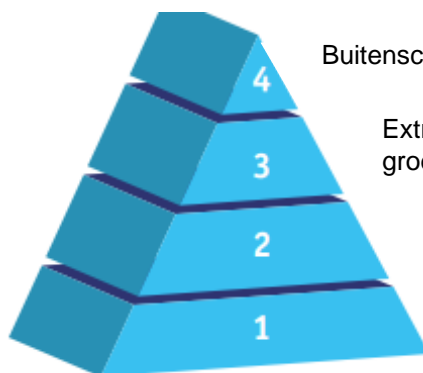
bv. brief aan een hoofdpersonage
 bv. samenvatting maken
 bv. einde van een verhaal bedenken
 bv. poster maken

Kleine kinderen
 Grote
Kansen

Graham & Hebert, 2010, zie Geudens et al., 2022, voor vertaling en voorbeelden zie Eskes, 2023

Monitor

Ga samen voluit om vooropgestelde doelen te bereiken

Buitenschoolse ondersteuning

Extra ondersteuning in kleine groep of individueel

Intensivering van ondersteuning in kleinere groepen (preteaching, verlengde instructie)

Brede basisondersteuning: effectieve klasaankpak

Casteleyn et al., 2022; Geudens et al., 2021

“

Als het gaat om het werken aan 'gelijke' kansen dan is het een basisprincipe om dezelfde minimumdoelen te stellen voor iedereen. Dat vraagt inspanningen en hoge verwachtingen voor alle partijen om die ondersteuning waar te kunnen maken.

**Verlaag je doelen niet
maar kijk wat nodig is om
ze te bereiken**

Take home messages leesstart

- Geef in de eerste plaats goed leesonderwijs. Zet in op effectieve **directe leesinstructie** en verwerk hierin elementen die motivatie versterken. Het is een én én verhaal.
- Maak van **preventie** een evidentie! Elk uitstel is een gemiste kans.
- Verrijk je **kennis** over hoe leren lezen werkt. Dat helpt je in de opbouw van je aanpak en het curriculum.
- Borg het automatiseren maar bouw ook **kennis- en woordnetwerken** uit waarbij leerlingen meteen ervaren dat lezen ertoe doet. Werk hierbij samen met het team.
- Integreer lezen, schrijven en mondelinge taal en ga voor een **rijke taalleeromgeving**
- Laat kinderen zien en doe voor **hoe** je een tekst leest en begrijpt en stimuleer interactie.
- Laat je niet leiden door aannames maar schat leerlingen hoog in en **monitor**. Verlaag je doelen niet maar kijk wat nodig is om ze te bereiken.

‘Huis van woorden, dak van taal, lees maar lang en wees gelukkig’.

Uit: ‘Als je zelf nergens woont’,
Tim Gladdiness

**Met oprechte dank aan Departement Onderwijs en Vorming,
de stuurgroep en het projectteam Les in lezen**

Kirsten Schraeyen, Kim Bellens, Karlien Tierens, Pieter Verachtert (Thomas More)
Helena Taelman (Odisee)
Marit Trioen
Jordi Casteleyn, Mathea Simons, Tom Smits (Universiteit Antwerpen)

**Ook oprechte dank aan projectteam ELODIE, het projectteam Taaltrajecten en
het team Fit voor lezen**

Contact: astrid.geudens@thomasmore.be

Wil je verder lezen? O.a.:

lesinlezen.be

taaltrajecten.be

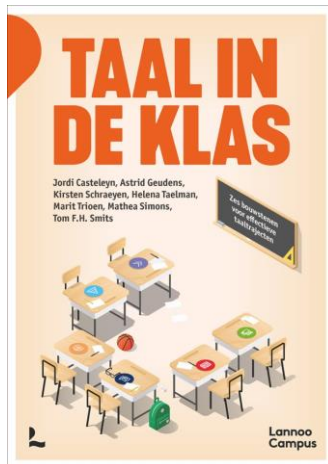
fit-voor-lezen.thomasmore.be

Les in Lezen

Inspiratiegids voor effectief leesonderwijs
 in het kleuter-, lager en secundair onderwijs

Universiteit Antwerpen THOMAS MORE Odisee Vlaamse overheid

Taal in de Klas

Jordi Casteleyn, Astrid Geudens,
 Kirsten Schraeyen, Helena Taelman,
 Marti Triens, Kestha Simons,
 Tom F.H. Smits

Zes bronverhalen
 voor effectieve taaltrajecten

Lannoo Campus

MAAK KLEUTERS FIT VOOR LEZEN

12 JE KLEUTER KLAAR VOOR LEZEN IN HET EERSTE LERJAAR?
 DOWNLOAD ONZE UITWERKINGSCHECKLIST EN LES-REKEL-TOEGEVOEGDE TIPPS OP
 FIT-VOOR-LEZEN.THOMASMORE.BE

Maak je meer bewust

Fonemisch bewustzijn

26 HJK #10 2023

Geudens & Schraeyen, HJK februari 2023

Meertaligheid en leesproblemen: grijp kansen, vermijd valkuilen!

DOOR KIRSTEN SCHRAEYEN & ASTRID GEUDENS

Leren lezen moet je leren. Is die uitdaging groter voor meertalige kinderen met een of meerdere moedertalen? En, als het dan mistoopt, wat zijn de belangrijkste aandachtspunten in het onderzoek naar leesproblemen? Op deze vragen en vanuit hun gecombineerde expertise en recent onderzoek naar effectief taal- en leesonderwijs, gaan Dr. Kirsten Schraeyen (Thomas More) & Dr. Astrid Geudens (KU) op zoek naar antwoorden in onderstaand artikel.

Schraeyen & Geudens, Lexima, februari 2023

Woordenschatontwikkeling: Woorden als DNA van taal

Het belang van taal kan je nooit overvallen. Taal is taal alleen. Het taalgebruik om te communiceren. Taal is het middel bij cultureel en politiek en economisch toezicht op, uit te drukken en te organiseren.

De voor de hand liggende manier om taal te leren is door te spreken. Het is de meest natuurlijke manier om taal te leren. Het is de meest natuurlijke manier om taal te leren. Het is de meest natuurlijke manier om taal te leren.

HJK #10 2023

Geudens & Schraeyen, HJK september 2023